

1' ויקרא י"ט, ט"ז ורש"י ד"ה דא תלך רכיל

רש"י פירש, דא תלך רכיל - שלכא דפיות מ.משלחי מדניס ומספרי דשון פרא, שדרכם דפסתובב ולרעל אילד חבריפס כדי שיפא דגס מה דספר בשוק. ובסוף פביא את תראס אונקלס, דא תיכוד קורטין באמרי ופירש שס פוא רבין ש.רכיל פוא כיני דבאעלי דשון פרא - ע"ס שדדרכ פוא, שפמספר אובד אילד פמקבד אינו מרקחת כסימן שקבד את דבריו - ופמרקחת נקראת, קורטין מלשון קורטין בעיניו - שבאעלי דפ"ר רומזים אדח דשן באופן שאחרים דא יבין.

2' פירוש הרמב"ן שם, אבל עיקר...

הרמב"ן פירש את דברי אונקלס באופן אחר - ש.תיכוד פוא פשמעת קול וקורטין רמיזה כחו שכתב רש"י - ופכוונע דפולכי רכיל שבקולס מרמיזים שפס שומרים בסוד ע"ס איצה דבר רכילות - כדי דפסית את אחרים דלחוף עליפס דלעות.

זו שפכוונע בפסוק פ"א דענין דשון פרא ורכילות פוא כנראה מחלוקת תנאים -

3' תורת כפנים קדושים פרק ד' אות פ', ופירוש הראב"ד

בתורת כפנים ישנן שני פירושים בלכא תלך רכיל - או שפ"א איצה דבר דבי"ד שלכא דפתתעג באופן שונע דבאע"ד דין אדח אצור ע"ס שכלדו או איצה דרכילות (ענין פרכילות שפתו"כ דבר ע"ס פוא דספר דמיפוא את דברים פשטי"ס שאחר דבר ע"ס).

4' כתובות מ"א ע"א, איצה דלמוציא שם רע... וקשה דזהו ורש"י

פירוש דרש"י ורמב"ן פוא ע"פ דברי רבי אלעזר, ופ"י רבי נתן פוא כפירוש הראשון בתורת כפנים.

5' בירושלמי פ"א פרק א' הלכה א', איצה דלמוציא שם רע... ושל זה דזהו, ופ"י משה

ע"ס בירושלמי פ"א מ' שפ"ד איסור דפ"ר מ.ונשמרת' אבד דבריו נדחו מפני דברי רבי ישמעאל שפמקור פוא דא תלך רכיל באמרי, וז"ל זה פקשו שלכא תלך רכיל פוא איצה דרכילות ושאולת פ"א פיתח דענין דשון פרא - דברי ג"א, ות"כ שדרכ פרוכ דלמוציא שם רע דברי ג"א ברכילות שלו ומיציא שפ"ס כלום בלכא.

6' רמב"ם פרק ז' דעות הל' א' - ט' ופשת הראב"ד

הרמב"ם דמד ש. דא תלך רכיל פוא דא ורכילות דשון פרא נלמד ממנו בק"ד וחומר, ואילו פראב"ד פקשו פרכילות חמורה מפני שפ"א פורעת שפ"ס - מה שלכא נאמר בלשון פרא. מקור דבריו פוא ג"א בארכין -

7' ארכין ט"ז ע"ב, במצאנו אחרים... ודא אחרים ורש"י

ע"ס רש"י פירש שמדובר ברכילות.

8' כסף משנה שם ד"ה וכתב הראב"ד

פכסו משנה דמד שפ"י הרמב"ם, דשון תליתאוי' פיינ דשון פרא וכך מפורש בהלכה ט': אבד קשה לומר שפראב"ם באמת סובר שלפ"ר פורעת ופרכילות דא - אחרים שכתב בהלכה א' ע"ס פרכילות, וז"ל דפרא נפשות רבות מישראל...

9' ספר הדקדוקים ע"ס הרמב"ם בכס"מ שם בשם כנפ"ט, ומציאותי בכתיבת יד... כחו רכילות

פחכס פירש את דברי הרמב"ם בהלכה ט' שפכוונע דרכילות - ומקובל בלשון חז"ל דפשתת בשם דשון פרא דשפ"ס - ופחומר בלפ"ר ע"ס רכילות אינו בזה שלפ"ר ארס ליותר פרא מרכילות אלכא שפ"ס יותר חומר.

ביסוד פקדוק דשון פרא מצינו ברבינו יונה שני ענינים -

10' שפ"י תשובה דרבינו יונה שער ט' מצינו רש"י ור"ז

רבינו יונה ביאר שבסוף דלגן שלפ"ר ע"ס דלמוציא שם רע דבר בלשון דלמוציא שם רע פוא דבר מלמד.

יש מקום לומר שבזה נחלקים הרמב"ם ופראב"ד - שלפ"י פראב"ד יסודם של איסורי דפ"ר ורכילות פוא פנצק שיוציא מפס - ולכן סובר שרכילות יותר חומר, ואילו פראב"ם פ"י דל קנע מדח אחר ובעיניו דשון פרא - דספר דבר ג"א - יותר חומר.

ובאמת, פפסוק, דא תלך רכיל, כפי מה שראינו ברש"י ורמב"ן שונע מכל שאר לכוון שבתורה בזה שמאשה פאיסור ע"ס דא מוזכר בפסוק - אלכא שלכא דפסתובב כדרכ פ, פולכי רכיל' שפס, מרעליס' אילד חבריפס דלמוציא דבר שיוכלו, דלמוציא דלמוציא אחר - וכן בלשון פתורת כפנים, פאוצן דבריו' - כחו פרוכליס שאוצנים את מה שרוצים למכור ונמצאים ממקום דמקום ומוכרים, כך דרכם של פולכי רכיל ש.אוצנים' את דברי פרכילות שרוצים, דלמוציא' ונמצאים ממקום דמקום, וייתכן שפראב"ם ראו בלכא בזה מ"ל שלכא דלמוציא את ע"ס מדח פארופ פזאת של רכילות - מפני שפחתת פמדות של זה פסתובב ומזור מדנים בין אנשים, וז"ל זה כתב הרמב"ם שלשון פרא - שפדיבור ע"ס פוא דבור של ג"א - פוא פשתת אפילו יותר ארופ (וכחו שתיאר רבינו יונה, פשמחפ לסידי').

לא-תלך רביל בעמיה לא תעמד על-דם רעה אני יהודה:

ווי"ן צל"י, וכן * וירגל בעצדך (שמואל-ב יט, כח), רגל
צמרמה לאמר עלי רעה, וכן * לא רגל על לשונו (תהלים
טו, ג), וכן רוכל הסוחר ומרגל אחר כל סחורה, יוכל
המוכר בשמים להתקטט בהם הנשים, על שם שמתור
חמיד בעיירות נקרא רוכל, לשון רוגל. ומרגמו לא
תיכול קורצין, כמו * ואכלו קורציהו די יהודאי (דניאל
ג, ח), אכל קורצא די מלכא, נראה בעיני שהיה משפטם
לאכול ציח המקבל דצריהם שום הלעטה, והוא גמר
חזוק שדבריו מקויימים ומעמידים על האמת, ואותה
הלעטה נקראת אכילת קורצין, לשון * קורץ בעיני
(משלי ו, יג), שכן דרך כל הולכי רכיל לקרוץ בעיניהם
ולרמוז דברי רכילותם שלא יצינו שאר השומעים:

(טו) לא תלך רבי"ל. אני אומר על שם
שכל משלחי מדנים ומספרי לשון הרע הולכים צמתי
רעיהם לרגל מה יראו רע או מה ישמעו רע לספר
בשוק, נקראים הולכי רכיל, הולכי רגילה, אשפיי"מנט
בלעו. וראיה לדברי שלא מצינו רכילות שאין כחוב בלשון
הליכה. לא חלך רכיל, * הולכי רכיל נחשת וברזל (ירמיה
ו, כח), ושאר לשון הרע אין כחוב צו הליכה, * מלשני
בסתר רעהו (תהלים קא, ה), * לשון רמיה (שם קב, ג),
* לשון מדברת גדולות (שם יב, ד), לכך אני אומר,
שהלשון הולך ומרגל, שהכ"ף נחלפת בגימ"ל, שכל
האוחיות שמוציאים ממקום א' מתחלפות זו בזו א,
גי"מ בפ"א, וגימ"ל בכ"ף, וקו"ף בכ"ף, וכו"ף בלמ"ד,

² אכל עקר לשון הארמית בקאן אינגו אלא לשון
השמעת קול, והוא מרגל בדברי חכמים (כ"ב
ה): ועזא לאו אכלויי מכלוליה ולאו בקרא בעיו
לאכלויי, ותרגום יונתן קרא בגרון (ישעיה נח א):
אכלי, ושרק לו מקצה הארץ (שם ה כ): ויכלי
ליה, וינהם עליו כנהמת ים (שם שם ל): ויכלי
עליהו, וכן במקומות רבים. והנה הוא לשון כל
משמיע קול שידיע חפצו בלא חתור מלות, ולכן
יאמר בן (פג"י שם) בצועק לעזים הנכנסות בשדה,
ויסרגם בן השורק והנהיהם והצועק.
ודרך הרכילים לבא ברבים או לפני המושל וינהמו
בגרונם ויקרצו בעיניהם לרמוז כי שמעו
דברים עד שיפצרו בהם ויגידו אותם, על בן
נקראים אוכלי קרצין, נוהמים ברמזים. ואנקלוס
תרגם רכילות ענינו, וכן שמו בלשון הארמית,
ולא חשש לקרש לשון הקתוב, וכן דרכו תמיד,
כי להבין הענין הוא מתפונן. אכל בלשון הקדש
היו קורין אותם "הולכי רכיל", מן אבקת רוכל
(שה"ש ג ו), רכלתך (תהלים כו יב), כי הרוכל הולך

³ ה לא תלך
וכל בעמך * שלא ההיה רך דברים לזה וקשה לזה * דבר אחר שלא תהיה כרוכל שהוא סטעין דברים ותיך:

פירוש הראב"ד

נפטר בעיר הזאת מה טראה נאמרת וכן נפטר בעיר אחרת מה טראה נזו
ולפיכך דעה סכילות לכול כי המולך רכילות מניד לזה מה ששטע מזה:

(ה) לא חלך רכיל שלא חסא דך
לזו וקשה לזו מי דך וזאיל: ד"א לא חלך רכיל שלא חסא כרוכל חסא
מטעים דברים וסילך פי' זו רכילות דברים מנעם. ולפי שהכול העתה צעירות
עם מיני חכמים מולך חסותין מניד לזו כדאמרינן מנהדרי מיני חסא

⁴ אזהרה
למציא שם רע מנלך ר' אלעזר אמר מלא
חלך רכיל רבי נתן אמר מנשמרת מכל
דבר רע ורבי אלעזר מאי מעמא לא אמר
מדהא הווא מיבעי ליה לכודי פנחם בן יאיר
ונשמרת מכל דבר רע *מכאן אמר ר' פנחם
בן יאיר 'אל יהודי אדם ביום ויבא לירי
מזמאה בלילה ור' נתן מאי מעמא לא אמר
מדהא הווא 'אזהרה לב"ד שלא יהא רך
לזה וקשה לזה

רכילות לשון הרע מנין : ונשמרת מכל רבר רע אמר רבי דשחיה בכללו בחזרה וזי שלא תהא כרוכל מה שהולך מבית לבית ותהא מטעין דבריו על זה ליה וכו' רכילות חלה דכשהא מטעין דבריו על זה ליה חומר גיב לשון הרע על זה ליה ועל זה ליה :

5 : אחרת ללשון הרע מנין : ונשמרת מכל רבר רע אמר רבי לא תני ר' ישמעאל לא תלך רכיל בעמך יזו רכילות לשון הרע תני ר' נחמיה שלא תהא כרוכל הזה ממעין דבריו של זה לזה ושל זה לזה

6 א המרגל בחבירו עובר בלא תעשה שנאמר לא תלך רכיל בעמך . ואע"פ שאין לוקין על דבר זה עון גדול הוא תורם להרוג גפשות רבות מישראל . לכך נסמך לו ולא תעמד על דם רעך . צא ולמד מה אירע לדואג האדומי : ב אי זהו רכיל זה שמוען דברים והולך מה לזה ואומר כך אמר פלוני כך וכך שמעתי על פלוני אע"פ שהיא אמת הרי זה מחריב את העולם . י"ש עון גדול מזה עד מאד והוא בכלל לאו זה הוא לשון הרע . והוא המספר בנגות חבירו אע"פ [ה] שאומר אמת . אבל ואומר שקר נקרא כחציא שם רע על חבירו . * אבל בעל לשון הרע זה שיושב ואומר כך וכך עשה פלוני וכך וכך היו אבותיו וכך וכך שמעתי עליו ואמר דברים של גנאי . על זה אמר הכתוב יכרת ה' כל שפתי חלקת לשון מדברת גדולות : ג אמרו חכמים שלש עבירות נפרעין מן האדם בעולם הזה ואין לו חלק לעולם הבא . עבודת כוכבים ונילווי ערייות ושפיכות דמים ולשון הרע כנגד [ז] כלם . ועוד אמרו חכמים כל המספר בלשון הרע כאילו כופר בעיקר . שנאמר אשר אמרו ללשונו נבכיר שפתינו אתנו מי אדון לנו . ועוד אמרו חכמים שלשה לשון הרע הורגת . [ז] האמרו . * והמקבלו . חת שאומר עליו . והמקבלו [ז] יותר מן האמרו :

7 במערבא אמרי לשון חליחאי קמיל תליחאי הורג [ז] (ה) למספרו ולמקבלו (ז) ולאמרו נישא חליחאי : זה לשון הרכל שהא שלשית בין חכם לחבירו לנטות לו כור : ולאמרו - לרכיל עלמו שמתוך מריבה שטפלת בין השנים הורגין זה את זה והורגין גואלי הדם את הרכל יח' שהרג בא על ידו :

8 וכתב הרמב"ם פלג בעל לשון הרע וכו' ח"ו לא ללא קום וכו' כינה זמא , פכ"ל . סוהט ז"ל ששאלתו שלש לשון הרע הורגת כיוצא בנפשות עמ"י כן באמת הם שחזרו וזמא לשון הרע קם עליו וכו' גואלי הדם הורגים להורג הורגתי דמי פייסא הורגים לאומר עגרט פייסא קרוביסי . אבל כהמספר נגזת חבירו חן האומת נגזת כי ח"ו לא יתשל מנגזת האמר ולכן הם השא ששאלת עליו וכו' למקל . ח"ו ששאלת סוף חליחאי כלומר אומר שחכיר הולל דיית רכל סוף חליחאי כי גם למשפט קום כהמספר וכו' וכו' דיית בעל

9 ומצאתי בכתיבת יד כתוב כלשון הוה, החכם הרב יצחק עראמה נר"ו אמר דקאי הרמב"ם ז"ל איש עון גדול מזה דכתב הרמב"ם, והי"פ דהקשה עליו הרמב"ם ז"ל דאדרבה הראשון שהוא רכילות הוי יותר עון מלשון הרע דאמרינן לישנא תליתאי קטיל תליתאי אמנם לשון הרע אינו אלא תנין ואינו הורג אלא את עצמו הנה משמע בהדיא דיותר עון הוא רכילות מלשון הרע, ולהתיר הקושיא לפי דעת הרמב"ם ז"ל השיב דהרמב"ם ז"ל לא הבין כונת הרמב"ם ז"ל דגם הרמב"ם ז"ל ס"ל דדוקא רכילות הורג ג' ולא לשון הרע וכונת הרמב"ם ז"ל היא לומר דאע"פ דאינו הורג אלא את עצמו עם כל זה הוא עון גדול מרכילות דהוי כאלו כפר בעיקר ועבר ע"ז דברים אחרים, ומ"ש לקמן ג' לשון הרע הורגת לישנא קלילא נקט ואין כוונתו ללשון הרע ממש אלא לדבר רע כמו רכילות,

10 ר"טז והמספר לשון הרע, שפנים הנה קוראותיה, הגזק והבשת אשר יגרום לחבירו, ובחירתו קיבץ והתשיע את חבריה, ושמתו קאינים. ועל צד אחד יגדל עון המספר לשון הרע על דבר אמת מן המספר על דבר שקר, כי באמין העם בספרו על חברו דברים כנים, ויגדל באשו לפנייהם, ויהיה לבו בצינייהם, אחר אשר נתם על רעתו ונקלח לו מחטאמיו. רי"ז ואמר שלמה קציו השלום (משלי יד ט"ו) אולים קיין אשם ובין לשרים רצון, לב יודע מרת נפשו ובשמתו לא יתעב זר. פרוש, האויל קיין חוקה, כי חפשי מומי בגי-אדם ואשמתם, וימן קהם דפי ופגם, ולא ידבר לעולם בשבח ודבר טוב הגמץא עם. והמשל על זה, כי הגבוים לעולם בואו ונגוחו קדם על מקומות הדקדוק. ואמר אולים קיין לשון חיד, על כל אחד ואחד מן האולים, כמו (בראשית מט כב) בנות צעדה צלי-שור. ואמרו רבותינו (קידושין ע א) כל הפסול, פוסק ואינו

קדבר בשבחו של עולם, ודברו קפסול בגי-אדם במומו. ובין לשרים רצון, כי דרך השרים קפסות על כל פשעים ופשעם האדם כי נמצא בו דבר טוב. ונקרו במוסר, כי אדם אחד ותקם צברו על הגבלה. אמר האדם: בפה מקרחת גבלה זו! אמר החכם: בפה קבנות שגיה; ואמר אחרי זה, לב יודע מרת נפשו. וכל חכם יודע כי לא הביא שלמה בתוך המוסרים הנפקחים דברים אין עם מועיל, אכל בא העגגן על דבר הפסוק הראשון הקגיד רעת האויל המליץ אשם, כי יתכן שהחוקטא שב מדברו ונפשו קרה לו, ואין יודע מרת נפש האדם ולא שמחתו וזלתו, והוא נשוא צון, כי עקר התשובה לפי מרידות הלב. על כן יתקטא האויל המזכיר עגונו.

מאז ביה בבישות . מספר

שהוא כחכו וברטוט לא היו טומן מקוקר חלא פשוט לפי שטועים בו ח"כ לפי שהיה מובלג בין קשריו יוסר מדלי שרבי עלתו טעה
בו : יסודם חייטא . כן שמו : כלך מלשון פרט סוס . לומר לא היה לך להטיל אשמה עליו היה לך לומר איני חכמים : מאי לשון
פרט אכא . והלא בשבחו של ר"י חייטא דיבר כשאלמו יהודה חייטא בחביה : כל לודי רעמו . לודי גטחו מתוך שמרין בשבחו מזכירין
סס גטוח שבו : טיין חפלה . יאמפרשין שלאחר שהתפלל דן בלבו שישלם לו הקב"ה שכרו ויעשה הקב"ה לרבינו וישמע תפלתו לפי שהתפלל בטובה:

11 יאהווא מקישר דאתא לקמיה
דרכי ואמר רבי אין זמן בזה א"ל ר' שמעון
ב"ד לרבי שמא בין קשריו מבלע פלייה
ודויה הדר הוא ביה רבי בבישות א"ל לאו
אנא כתבתיה ר' יהודה חייטא כתביה א"ל
כלך מלשון הרע הוה זימנין הוה יהיב
קמיה וקא פסיק סידרא בספר החלים אמר
רבי כמה מיושר כתב זה אמר ליה לאו אנא
כתבתיה יהודה חייטא כתביה א"ל כלך
מלשון הרע הוה בשלמא התם יאיכא לשון
הרע אלא הבא מאי לשון הרע איכא משום
דרב דימי דתני ירב דימי אחיה דרב ספרא
ילעולם אל יספר אדם במותרו של חברו
שמתוך טובתו בא לידי רעתו אמר רב
עמרם אמר רב שלש עבירות אין אדם
ניצול מהן בכל יום הרהור עבירה ועיון
תפלה ולשון הרע לשון הרע סלקא דעתך

אבק לשון הרע . כגון דלמדי טרא כי פלגיא בערתי (דף טו) : רוב
בגול . רוב בני אדם חסודין על הגול כעין גול שמרין להחירא
במשא ובמתן לעכא איס מריוח הרהוי לו לחבירו :

אלא אבק לשון הרע אמר רב יהודה אמר
רב ירוב בגול ומיעום בעריות והכל בלשון
הרע בלשון הרע סלקא דעתך אלא יאבק
לשון הרע :

12 ד ייש דברים שדן אבק לשון

הרע . כיצד מי יאמר לפלוני שהיה כמות שהוא עתה . או שיאמר שתקן מפלוני איני רוצה להודיע מה אירע ומה היה
וכיצד בדברים האלו . וכל המספר בשוכת חבירו כפני [פ] שונאיו הרי זה אבק לשון הרע ורע שזה נודם להם שימפרו בגנותו .
ועל זה הענין אמר שלמה מברך רעו בקול גדול בבקר השכם קללה תחשב לו . שמתוך טובתו בא לידי רעתו . וכן המספר
בלשון הרע דרך שחוק ודרך קלות ראש כלומר שאינו מדבר בשנאה . הוא ששלמה אמר בחכמתו כמתלהל יהודה
זקים חצים ומתו ואמר הלא משחק אני . וכן המספר לשון הרע דרך רמאות והוא שיספר לתומו כאילו אינו יודע שדבר
זה שדבר לשון הרע הוא אלא כשמתמזין בו אימר איני יודע שדבר זה לשון הרע או שאלו מקששו של פלוני :

13 ה הצרעת הוא שם האמור בשותפות כולל עניינים הרבה שאין דומין זה לזה . שהרי לובן עור האדם קרוי

צרעת . ונפילת קצת שיער הראש או הזקן קרוי צרעת . ושינוי עין הבגדים או הבתים קרוי צרעת . וזה השינוי האמור בבגדים
ובבתים שקראתו תורה צרעת בשותפות השם אינו ממנהגו של עולם אלא אות ופלא היה בישראל כדי להזהירן מלשון
הרע . שהמספר בלשון הרע משתנות קירות ביתו . אם חור בו יטהר הבית . אם עמד ברשעו עד שהותץ הבית משתנין כלי
העור שבביתו שהוא יושב ושוכב עליהן . אם חור בו יטהרו . ואם עמד ברשעו עד שישרפו משתנין הבגדים שעליו . אם חור
בו יטהרו ואם עמד ברשעו עד שישרפו משתנה עורו ויצטרע ויהיה מובדל ומפורסם לבדו עד שלא יתעסק בשיחת הרשעים
שהוא הליצנות ולשון הרע . ועל עניין זה מזהיר בתורה ואמר השמר בנגע הצרעת וכוזר את אשר עשה יי אלהיך למרים
בדרך . הרי הוא אימר התבוננו מה אירע למרים הנביאה שדיברה באחיה שהיתה גדולה ממנו בשנים ונידלתו על ברכיה
וסכנה בעצמת להצילו סן חים והיא לא דברה בגנותו אלא מעתה שהשותו לשאר נביאים והוא לא הקפיד על כל הדברים
האלו שנאמר והאיש משה ענו מאד ואע"פ כן מיד נענשה בצרעת קל וחומר לבני אדם הרשעים המפשים שמרכים לדבר
גדולות ונפלאות . לפיכך ראוי למי שרוצה לכון אורחותיו להתרחק משיבתן ומלדבר עמהן כדי שלא יחפס אדם ברשת רשעים
וסכלותם . וזה דרך ישיבת הליצנים הרשעים בתחילה מרבין בדברי הכאי כענין שנאמר וקול כסיל ברוב דברים . ומתוך
כך באין לספר בגנות הצדיקים כענין שנאמר תאלמנה שפתי שקד הדוברות על צדיק עתק . ומתוך כך יהיה להן הרגל לדבר
בנביאים ולתת דופי בדבריהם כענין שנאמר ויהיו מלעיבים במלאכי האלהים וכוזים דברים ומתעתעים בנביאיו . ומתוך כך
באין לדבר באלהים וכופרין בעיקר כענין שנאמר ויחפאו בני ישראל דברים אשר לא כן על יי אלהיהם . והרי הוא אומר שתו
בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ מי גרם להם לשית בשמים פיהם לשונם שהלכה תחילה בארץ . זו היא שיחת הרשעים
שנורמת להן ישיבת קרנות וישיבת כנסיות של עמי הארץ וישיבת בתי משתאות עם שותי שכר . אבל שיחת כשרי ישראל
אינה אלא כדברי תורה וחכמה . לפיכך הקדוש ברוך הוא איש אל רעו ויקשב יי וישמע ויכתב ספר זכרון לפני
עוזר על ידן ומזכה אותן בה . שנאמר או נדברו יראי יי ליראי יי ולחושבי שמו

14 המספר דברים [1] שנומרים אם נשמעו איש ספי איש לחזק חבירו בגופו או
במטנו ואפילו להצר לו או להפחידו הרי זה לשון הרע .

באר מים חיים

(א) לזכור עליו. "שערי תשובה" לרבינו יונה במאמר רי"ד בסופו א. ונראה דאפילו אם אינו מכיר לבוחו בזה, וגם אצל מי שהוא מספר עתה לא יתבזה על ידי זה, כגון: שהוא מכיר מכבר להשומע הזה, שאצלו לא יגרע הבעל תשובה הזה מפני מעשיו הראשונים או מפני מעשה אבותיו, ממה שהיה מחזיקו קודם לזה, אפילו הכי אסור לספר ענין כזה, כיוון דאם היו מספרין לו את מעשיו הראשונים או את מעשה אבותיו בפניו, בוודאי היה מתבייש כדור כדמצינו בבבא מציעא (טז) כדור שאמר, שאם היו מקרעין לו בשרו, לא היה דמו שותת ב, ממילא אסור לספר עליו זה שלא בפניו, דדבר כזה, אם יתפרסם בפני ההמון, יוכל להיות סיבה להזיק לו בממונו או על כל פנים להצר לו, וכמו שכתב הרמב"ם בהלכותיו (פי"ה מהלכות דעות) וזה

אבותיו בפני בני-אדם שלא בפניו להכאיש את ריחו" וכו' ז. ומשמע אבל אם לא נתכרין לבוחו בזה, שרי, דזה אינו, דרבינו יונה רצה לנקוט בזה המאמר המתחיל מצד אסור לשון-הרע החלק החמור שנמצא בו, וכמו שביאר אחר-כך בעצמו (במאמר רסח) וזה לשונו: "והמספר לשון-הרע שתיים הנה קוראותיו: הנוק והבושת אשר יגרם לחבירו, ובחירתו לחייב ולהרשיע את חבירו" וכו'. ובהוה הרין דאירינתן יש בו חלק אחד מהם, והוא הנוק או הבושת וכנ"ל: ותרע, דבמאמר רט"ו ה' לא התיר רבינו יונה לגלות באיש, שאני מסתפק בו שמא עשה תשובה, רק לחכם צנוע אשר לא יספר ליתר ההמון, רק הרחק ירחיק מחברתו, עד אשר ירדע לו ששב מדרך הרעה, ומשמע, אבל אם החכם ההוא אינו צנוע, אף רכונת המספר בסיופורו להחכם לא היה לבוחו לאותו פלתי, רק שיתרחק החכם לעת עתה מחברתו, אף-על-פי-כן אינו רשאי, משום דמהחכם יתגלה אחר-כך לאנשים אחרים, כיוון שהוא אינו צנוע ויגרם על-ידי

זה כיוש לחבירו בחינם פן עשה תשובה, וכל שכן בעניניו דאירינתן, וירדע בו שעשה תשובה, דאין לו לגלות לשום אדם, פן יתגלגל עיניו כיוש להבעל תשובה וכנ"ל: ומה שכתב רבינו יונה בתחילה (במאמר רסח) ו" והוא גילה על חטאותיו על שער בת רבים", כדי להגדיל האשמה כתב כן, כמו שכתב אחר-כך "גם אם שם על זה", אבל באמת אפילו ליחיד גם כן אין לגלות, וכמו שידוע באיסור לשון-הרע דאיסורו הוא אפילו לספר ליחיד, ורק לחכם צנוע כדי שירחק מחברתו, וכמו שכתב רבינו יונה בעצמו אחר-כך, וגם זה אינו מועיל, רק אם אותו החכם יאמין לו כבי תרי, וכמו שכתב בעצמו (במאמר רט) ז עיין שם:

זה כיוש לחבירו בחינם פן עשה תשובה, וכל שכן בעניניו דאירינתן, וירדע בו שעשה תשובה, דאין לו לגלות לשום אדם, פן יתגלגל עיניו כיוש להבעל תשובה וכנ"ל: ומה שכתב רבינו יונה בתחילה (במאמר רסח) ו" והוא גילה על חטאותיו על שער בת רבים", כדי להגדיל האשמה כתב כן, כמו שכתב אחר-כך "גם אם שם על זה", אבל באמת אפילו ליחיד גם כן אין לגלות, וכמו שידוע באיסור לשון-הרע דאיסורו הוא אפילו לספר ליחיד, ורק לחכם צנוע כדי שירחק מחברתו, וכמו שכתב רבינו יונה בעצמו אחר-כך, וגם זה אינו מועיל, רק אם אותו החכם יאמין לו כבי תרי, וכמו שכתב בעצמו (במאמר רט) ז עיין שם:

זה כיוש לחבירו בחינם פן עשה תשובה, וכל שכן בעניניו דאירינתן, וירדע בו שעשה תשובה, דאין לו לגלות לשום אדם, פן יתגלגל עיניו כיוש להבעל תשובה וכנ"ל: ומה שכתב רבינו יונה בתחילה (במאמר רסח) ו" והוא גילה על חטאותיו על שער בת רבים", כדי להגדיל האשמה כתב כן, כמו שכתב אחר-כך "גם אם שם על זה", אבל באמת אפילו ליחיד גם כן אין לגלות, וכמו שידוע באיסור לשון-הרע דאיסורו הוא אפילו לספר ליחיד, ורק לחכם צנוע כדי שירחק מחברתו, וכמו שכתב רבינו יונה בעצמו אחר-כך, וגם זה אינו מועיל, רק אם אותו החכם יאמין לו כבי תרי, וכמו שכתב בעצמו (במאמר רט) ז עיין שם:

יזנה (ישראל רסח) ז:

15 א. אסור לספר על חבירו אפילו שלא בפניו, והוא אמת, דכך שיתבזה על-ידי זה. ולא מקצת בדברים של גנאי בעלמא, כגון לזכור עליו מעשה אבותיו וקרוכי' (א), או לזכור עליו מעשיו הראשונים, בין שהיו דברים שביין אדם למקום (ב) או דברים שביין אדם לחבירו (ג), בין שהיו מתנהג עתה בשורה, אסור לגנותו בזה ולשון-הרע מיקרי. אלא אפילו אם ראה זה מקרוב בינו לבין עצמו שעשה דבר שאין ראוי על-פי הדיון (ד), והוא מהדברים שביין אדם למקום, (ד) דברים שביין אדם לחבירו, יש בזה חלוקים רבים, ונבאר אם ירצה ה' לקפון בקלל (י) גם-כן אסור לגנותו בזה, אפילו שלא בפניו, אם לא על-פי הפרטים המבארים לקפון בקציה ז' *:

16 ב. ואין חלוק בזה בין אם הוא לא גמור או עשה גמורה דאורייתא המפרסם שהוא אסור, שבודאי יתבזה מאד לפני השומע על-ידי ספורו, אפילו אם הוא דבר שאין נזהרין בזה (א) הרבה מהמוני: שראל, ואין לו בזה גנות גדולה כל-כך, כגון לומר על אדם שאינו רוצה ללמד תורה (ב), או שדבר פלוני שספר הוא שקר, (אם לא שיש תועלת בזה שהודיע לחבירו שנתפעשה הוא שקר ומכון רק לתועלת, וקצת שנקאר לקפון בקלל (ג), וכל פיצא בזה, אף-על-פי-כן אסור, בין שעל-כל-פנים לפי דבריו הוא איש שאיננו מקים את התורה:

ואסור לספר עליו בעניני המצוות, כגון שהוא עוצרן במקומו, ואינו מקבד שבו כראוי, שדבר זה נכלל במצוות צוה דזכור, וכמו שכתב ב"ספר חרדים", (פי"ב י"א) או אפילו הוא מילתא דרבינו ב' בעלמא שהם אמרו שאין ראוי לעשות זה הדבר לתועלת (ד), והוא מספר עליו אפילו שלא בפניו, והוא אמת שראוי בעצמו שעשה הדבר הזה, גם-כן אסור (ה):

17 ב. והנה עד פה הצענו מעניני דבור האסור, הרבה דברים שהם משתנים לפעמים בדינא לפי הענין. ועתה בפעמים הללו נדבר בחלק הגדול שבחלקיו, מפני שאין שום צד זכות על המספר, כי איננו מכון לשום תועלת, רק לספר בגנות חבירו. והמכשלה בו יותר מצוי, שנקשלין בו כמעט רב העולם, ורק מצד חסרון ידיעה. ולכן אבקש שאל יהיה לפלא בעיני הקורא כמה שארארין בו ואציע כל פרט בפרוש, כי אחשב אולי יתן ה' שעל-ידי זה תסור מעט מהמכשלה הגדולה הזו:

ואמר: אסור לבוחו את חבירו מצד חסרון שלמות המעלות שיש בו, הן בהקמה, הן בגבורה, הן בעשר וכל פניה גנא. ואפרש את דברי בקל הפרטים: הן בהקמה, כגון להציע לפני אנשים אף שפלוני איננו חכם, ולא מקצת אם הוא דבר שקר, או הוא אמת במקצתו והוא מגזם את הדבר יותר ממה שהוא, בודאי עון גדול הוא עד מאד, והוא יותר חמור מקסם לשון-הרע, והוא בקלל מוציא שם רע, כי הוא משפיל את חבירו בשקריו. אף אפילו הוא אמת גמור, הלא כבר השרישנו כל הראשונים וכנ"ל בקלל א', דלשון-הרע הוא אפילו על אמת:

ודבר זה, דהינו מה שאשאל ממנו המעלות, בודאי גם-כן בכלל לשון-הרע הוא, ודלא קתב הרמב"ם בפרק א' (פ"ה) דאבות, וזה לשונו שם: ולשון-הרע הוא ספור רעות האדם ומומיו ולגנותו באיזה צד שיהיה מן הגנות, ואפילו אם יהיה המגנה סר כו' (א). וכמו שהארר שם דלשון-הרע נקרא אם הוא אמת מה שדבר עליו, עין שם. וגם ממה שכתב בפרק ד' מהלכות דעות (הלכה ה) שלשון-הרע נקרא דבר שגורם, אם יתדע זה לאנשים, להזיק לו בגופו או בממונו, או להצר לו או להפחידו. נראה ברור, שחסרון שלילת המעלות לשון-הרע גמורה הוא מן החורה, שאם נתבונן היטב, נמצא שיכל להיות ששכב על-ידי זה הנוק בקמונו או להצר לו וכי':

וראשונה נבאר את מה שאנו עוסקים בו עתה, דהינו אם אמר עליו שאיננו חכם, אין חסרון גדול מזה על-פי אמת, כי אם הוא צדין אינו נשויו, אם יתפרסם זה לאנשים, לא ימצא מי שירצה להתחמם עמו, ואם הוא בעל עסק, איזה עסק שיש לו, הן אפגות או מלמדות, לא ימצא מי שירצה להתחמם עמו בעניניו. ובפרט אם הוא איש מורה הוראה ביישאל, והוא אומר עליו לאנשים שאיננו חכם, מלבד שהוא אסור לשון-הרע מן

בַּתּוֹרָה, וְעַל-יְדֵי זֶה נִתְמַעַט מִכְּרִנְתּוֹ בְּעֵינֵיהֶם, בְּיָדָיו הוּא בְּכָל עוֹן לְשׁוֹן-הַרְעָה וְאִפְלוּ הוּא אָמַת, בֵּינָן שְׂפָתָיו לֹלֵא תוֹעֵלֶת, רַק לְהַשְׁפִּיל אֶת חֲבֵרוֹ מִפְּדוּתָיו לִפְנֵי הַשׁוֹמְעִים, כִּי עַל-יְדֵי זֶה בְּאִתָּה מַצָּב שֶׁהוּא עוֹמֵד, יוֹכַל לְהִסָּבֵב לוֹ לְכַסּוֹף הַזֶּקֶן אוֹ עַל-כָּל-פָּנִים צַעַר מְזֵה:

וּמַצָּבֵי שְׁנֵי צִיּוּרִים, כְּגוֹן: לֹמֵר עַל הַרֵב שֶׁבְּעִיר לִפְנֵי אֲנָשֵׁי הָעִיר שְׂאִינְגוּ חֲכָם גְּדוֹל בַּתּוֹרָה, רַק הוּא יוֹדֵעַ מַעַט אֶת פְּסָקֵי הַלְּכוּת הַנְּצַרְכוֹת לוֹ לְמַעֲשֵׂה, אִפְלוּ הוּא אָמַת, לְשׁוֹן-הַרְעָה גְּמוּנָה הִיא מִדְּאוּרֵי־תַא, כִּי כְּזֶה הוּא מַמַּעַט אֶת כְּבוֹדוֹ לְגַמְרֵי יוֹרֵד לְמַחְתּוֹ מִמֶּשֶׁ, וּמִשְׁפִּיל כְּזֶה כְּבוֹד הַתּוֹרָה וְקַיִם מְצוֹתֶיהָ וְכַ"ל בְּסַעֲרֵי ב':

אוֹ לֹמֵר מַעֲזֵן זֶה עַל מִי שֶׁהוּא עֹמֵה מִחֲדָשׁ נְשׁוּי בְּעִיר הַזֹּאת, כִּי בְּיָדָיו יִתְמַוְּט לְכַסּוֹף כְּבוֹדוֹ עַל-יְדֵי זֶה לִפְנֵי חֲמִיּוֹ וְחֲמוּתוֹ וְאֲנָשֵׁי בֵּיתוֹ, כְּשִׁי־תוֹדֵעַ לָהֶם שֶׁמְחַזְקִין אוֹתוֹ בְּעִיר לְכַעַל מַעֲלֵה קִטְנָה, וְאִין לָךְ הַזֶּקֶן וְצַעַר יוֹתֵר מְזֵה, וְכָל כְּהַאי גִּזְוָא. וְקָשָׁה לִי לְצַיַר אֶת הַכֹּל, אִךְ "תָּן לְחֲכָם יְרַחֵם-עוֹד" (מסיל ל טו), כִּי לֹא כְּאֵתִי רַק לְעוֹרֵר, וְהַמְשַׁכֵּל יָבִין אֶת הַכֹּל מִדְּעוּתוֹ:

וְדַע עוֹד, דְּהוּא הַדִּין אִם מִסְפָּר עַל אֶפְסוֹן לִפְנֵי אֲנָשִׁים שְׂאִינְגוּ אֶפְסוֹן כְּרֵאִי,

גַּם זֶה לְשׁוֹן-הַרְעָה גְּמוּנָה הוּא, דְּכִנְיָה בְּיָדָיו שֶׁיָּד גַּם-כֵּן כָּל הַשְּׂעִמִּים. וְאִם אִינְגוּ מִכְּבוֹד כְּזֶה וְיִכָּל הַצ"ל לְגַנוּחַתוֹ, רַק לְתוֹעֵלֶת, יִבְאֵר הַכֹּל אִם יִרְצֶה הַשָּׁם לְקַמֵּן בְּכָל ל ט' בְּהַלְכוּת רַכִּילוּת:

ה. וְעַתָּה נִבְאֵר מַה שֶׁמְכַבְּנוּ לְמַעֲלֵה "הֵן בְּגִבְוֵרָה", הֵינּוּ לְסַפֵּר עַל אֶחָד לִפְנֵי אֲנָשֵׁי הָעִיר, שֶׁהוּא בְּטָבְעוֹ אִישׁ חִלּוּשׁ. תְּלוּי כְּזֶה, אִם לִפְנֵי עֵינָיו יוֹכַל לְהִסָּבֵב לוֹ מְזֵה רָעָה, דְּהֵינּוּ אִם הוּא שְׂכִיר יוֹם אוֹ מְלָמֵד וְכִיּוֹצֵא בְּאֵלוֹ הַרְבֵּה, אִזּוֹ בְּיָדָיו בְּכָל עוֹן לְשׁוֹן-הַרְעָה הוּא. וְ"הֵן בְּעֵשֶׂר", הֵינּוּ לְסַפֵּר עַל אֶחָד לִפְנֵי אֲנָשִׁים שֶׁהוּא אִישׁ עֵנִי אוֹ אִינְגוּ אָמִיד, כְּמוֹ שְׂאוּמְרִים עָלָיו בְּעִיר, וְמַה שֶׁיֵּשׁ לוֹ הוּא חֲכָם לְאַחֲרִים כְּגַדְדָה, גַּם זֶה בְּכָל לְשׁוֹן-הַרְעָה הוּא. כִּי בְּיָדָיו אִם יִתְפָּרֵס זֶה בְּעִיר, לֹא יִפְצֵא אַחֲרֵיָךְ מִי שֶׁיִּתֵּן לוֹ בְּאִשְׁרָאֵי, וְיָבֹא מְזֵה לְיָדֵי הַזֶּקֶן וְצַעַר גְּדוֹל, וְכִנְיָה יוֹרֵד לְחִיּוֹ מִמֶּשֶׁ, וְעַל הַכֹּל צְרִיף הָאִישׁ הַנִּלְכָּב לְשׁוֹם עֵינָיו, בֵּינָן שְׂאִינְגוּ מִכְּבוֹד לְתוֹעֵלֶת, בְּיָדָיו צְרִיף לְזַהֵר מֵאֵד מֵאֵד שְׂלֵא יֵצֵא מְזֵה קַלְקוּל לְהַנְדוּן:

וְאִם בְּכָל אֵלוֹ הַכְּרַח לְסַפֵּר לְשׁוֹם תוֹעֵלֶת, מִבְּאֵר הַכֹּל אִם יִרְצֶה הַשָּׁם לְקַמֵּן בְּחֻלְק ב' בְּכָל ל ט' בְּאִתָּה עֵנָן וּבְאִתָּה אֶפְסוֹן. וּמֵאֵד מֵאֵד יֵשׁ לְזַהֵר שְׂלֵא לְמַהֵר לְהַקֵּל בְּדָבָר וְלֹמֵר: אִינְגוּ מִכְּבוֹד לְגַנוּחַתוֹ לְהַנְדוּן רַק לְתוֹעֵלֶת שֶׁיֵּצֵא מְזֵה, כִּי יֵשׁ כְּזֶה פְּרִטִּים רַבִּים, כְּמוֹ שֶׁמְבַאֵר לְהַמְעֵז הַיֵּטֵב בְּכָל ל ט', עֵינֵי שָׁם:

עוֹד זֹאת מַצָּד הַמְקַבֵּל, כִּי בְּשֵׁאֵר עֵינָיו לְשׁוֹן-הַרְעָה הַצ"ל לֹא יִתְקַבְּלוּ תַּכְךָ דְּכְרִיּוֹ, וּבְיָדָיו יִהְיֶה הַרְבֵּה מִהַשׁוֹמְעִים שֶׁיִּשְׂכִּיבוּהוּ: כָּל זְמַן שֶׁאִין אֲנוּ רֹאִים בְּעֵינֵינוּ לֹא נִאֲמִין, וּבְיָדָיו מַה שֶׁשִּׁפְּרָסָה, אִךְ אִם אָמַת הוּא, מִסְתַּמָּא הִיָּה אִתָּה סְבָה שֶׁהִבְיָאוּ לָזֶה, כִּי כְּפִשׁוּטוֹ אִי-אֶפְשָׁר לְהַאֲמִין עָלָיו. וְאִם יִתְבַּר אַחֲרֵיָךְ שֶׁהוּא שְׂכֵר, יִהְיֶה הַמְסַפֵּר עָבוּר זֶה לְקַלּוֹן בְּעֵינֵי כָל, מִפְּנֵי שֶׁהוֹצִיא שָׁם רַע עַל חֲבֵרוֹ. אֲכָל כְּזֶה, אִם יִשְׁפִּיל אֶת חֲבֵרוֹ וּפְרָסְמוֹ לְשׁוֹטָה וּלְפַתִּי לְעֵין כָּל, וְעַל-יְדֵי זֶה יִעֲשֶׂהוּ לְכַבּוֹ וּלְקַלּוֹן בְּעֵינֵי אֲנָשֵׁי הָעִיר, מַצּוּי מֵאֵד בְּעוֹנוֹתֵינוּ הַרְבִּים שֶׁאִף אֶחָד מִהַשׁוֹמְעִים לֹא יַעֲמֵד נִגְדוֹ לְאִמֵּר: הַמַּעַט דְּכְרִיף וְחוּס עַל כְּבוֹד יִשְׂרָאֵל, לְמַה אַתָּה צְרִיף לְכַזּוֹתוֹ כְּל-כָּף? וְכֵאלוֹ לֹא עֲשֵׂה הַמְסַפֵּר שׁוֹם עוֹלָה כְּזֶה, וְעַל הַמְסַפֵּר הַזֶּה נִאֲמַר (מסיל ל ט): "אֲכָלָה וּמִתְתָּה פִּיָּה, וְאָמַרְתָּ לֹא-פָעַלְתִּי אֲנִי":

ד. וְכֵ"ל זֶה כְּתַבְנוּ, אִפְלוּ אִם לֹא אָמַר עָלָיו רַק שְׂאִינְגוּ חֲכָם בְּעֵינָיו הַעוֹלָם, וְכָל שֶׁפָּן אִם סִפֵּר עַל אִישׁ שֶׁשׁוֹכְרִים אֲנָשֵׁי הָעִיר שֶׁהוּא חֲכָם בַּתּוֹרָה (ט), וְהוּא אָמַר עָלָיו שְׂאִינְגוּ חֲכָם כְּל-כָּף, רַק מַעַט הוּא יוֹדֵעַ

18. וְלִשְׂעִמִּים שֶׁיָּד אִסּוּר לְשׁוֹן-הַרְעָה אִפְלוּ עַל קִטְנָן (ט), כְּגוֹן לְסַפֵּר גְּנוּחַתוֹ שֶׁל יְחִוִּם קִטְנָן שֶׁמְגַדְּלִין אוֹתוֹ אַחֲרִים בַּתּוֹרָה בֵּיתָם, דְּעַל-יְדֵי זֶה יוֹכַל לְהִסָּבֵב שֶׁיִּגְרָשׁוּ אוֹתוֹ מֵאֶמֶת, וְכֵן כָּל כְּהַאי גִּזְוָא הִיא שְׂעַל-יְדֵי סְפוּרָה יוֹכַב לְהַדִּיק לְהַקְטִין אוֹ לְהַצַּר לוֹ עַל-יְדֵי זֶה (וְאִם הוּא דָּבָר מְפָרֵס עַל קִטְנָן זֶה, עֵינֵי לְעִיל בְּכָל ל ט' עֵינֵי ר' וְסַעֲרֵי ט' וּבְחֻלְק ב' בְּכָל ל ט' עֵינֵי ר'). וְאִם מִכְּבוֹד בְּסְפוּרָה לְסַלֵּק הַנְּזָקִין שֶׁבְּאִין עַל-יְדֵי זֶה הַקְטִין וּלְהַרְדִּיף אוֹתוֹ בְּרִדָּה לְשָׂרָה, מִטָּר (ט), אִךְ צְרִיף שֶׁיִּדַע מִתְחִלָּה כְּבוֹדוֹ שֶׁהִסְפִּיר הוּא אָמַת וְלֹא לְמַהֵר לְסַמֵּךְ עַל זֶה שֶׁשִּׁמַּע מִפִּי אַחֲרִים, וְכֵמוֹ שֶׁיִּבְאֵר לְקַמֵּן בְּכָל ל ט' עֵינֵי שָׁם הַיֵּטֵב. גַּם צְרִיף לְרֵאוֹת אֶת הַנּוֹלָד עַל-יְדֵי סְפוּרָה (ט), כִּי פְּעֻמִּים הַרְבֵּה יוֹצֵא מִשְׁפָּט מַעֲקָל מִעֵינָיו כְּאֵלוֹ:

19. יב. וְאִם עָבַר וְסַפֵּר לְשׁוֹן-הַרְעָה עַל חֲבֵרוֹ, וְכֵא לְעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, תְּלוּי כְּזֶה: אִם הַשׁוֹמְעִים דָּחוּ אֶת דְּכְרִיּוֹ וְלֹא נִתְגַּנְּה חֲבֵרוֹ עַל-יְדֵי זֶה כָּלל בְּעֵינֵיהֶם, אִם-כֵּן לֹא נִשְׂאָר עָלָיו, כִּי אִם הָעוֹן דְּבִין אָדָם לְמַקוֹם, דְּהֵינּוּ שְׂעַבֵּר עַל רְצוֹן הַשָּׁם שֶׁצָּוָה עַל זֶה, כְּמוֹ שֶׁכְּתַבְנוּ לְעִיל בְּפַתִּיחָהּ. תְּקוּנוֹ, שִׁיתְחַרֵּט עַל שְׂעֵבֵר, וְיִתְנַדֵּה, וְיִקַּבֵּל עַל עֲצָמוֹ כְּלַב שְׁלֵם עַל לְהִבָּא שְׂלֵא לְעֲשׂוֹת כֵּן, כְּמוֹ כָּל עֲוֹנוֹת שְׂבִין אָדָם לְמַקוֹם. אֲכָל אִם חֲבֵרוֹ נִתְגַּנְּה עַל-יְדֵי זֶה בְּעֵינֵי הַשׁוֹמְעִים וְנִסְבַּח לוֹ עַל-יְדֵי זֶה הַזֶּקֶן כְּגוֹפּוֹ אוֹ כְּמַמוֹנוֹ אוֹ שֶׁהָצַר לוֹ עַל-יְדֵי זֶה, הָרִי הוּא כָּל עֲוֹנוֹת שְׂבִין אָדָם לְחֲבֵרוֹ, שֶׁאִפְלוּ יוֹם-הַכְּפּוּרִים וְיוֹם הַמִּיתָה אִין מִכְּפָר, עַד שֶׁיִּנְצֵה אֶת חֲבֵרוֹ, עַל-כֵּן צְרִיף לְכַשֵּׁת מִתְחִלָּה מִחֲבֵרוֹ עַל זֶה (ט), וְכִשְׂתִּיפִים וְיִמְחַל לוֹ, לֹא נִשְׂאָר עָלָיו כִּי אִם הָעוֹן דְּבִין אָדָם לְמַקוֹם, וְיַעֲשֶׂה כַ"ל. וְאִפְלוּ אִם חֲבֵרוֹ אִינּוֹ יוֹדֵעַ עֲדִין כָּלל מְזֵה, צְרִיף לְגַלוּחַת לוֹ (ט) מַה שֶׁעֲשֶׂה נִגְדוֹ שְׂלֵא בְּדִין, וְלְכַשֵּׁת מִפְּנֵי מִתְחִלָּה עַל זֶה, בֵּינָן שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁעַל יָדוֹ נִסְבַּח לוֹ דְּבָר זֶה: